

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Ефективність забезпечення національної безпеки будь-якої держави напряму залежить від цілісності функціонування всіх її складових, серед яких важливе місце відведено економічній безпеці. Своєю чергою досягнення високого рівня економічної безпеки країни є можливим завдяки продуктивній роботі правоохоронних органів, в ході якої останні взаємодіють між собою, з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими особами тощо. В Україні правоохоронним органом, головною метою діяльності якого є охорона економічної безпеки держави, є Бюро економічної безпеки України. Важливість функціонування цього органу виконавчої влади пояснюється не тільки підтриманням фінансового правопорядку всередині країни, але й результативно впливає на її міжнародний імідж у вже існуючих та майбутніх відносинах всесвітнього рівня. Тому з огляду на зазначене вкрай актуальним є розкриття сутності адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України та вивчення його структурної побудови.

Метою статті є розкриття сутності адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України та з'ясування його структурної побудови шляхом виділення основних елементів.

Виклад основних положень. Реалізація конституційно закріпленого принципу законності передбачає, що вся діяльність у державі підпорядковується закону [1, с. 408]. Реалізація державної політики, яка спрямована на забезпечення ефективного протидії злочинності,

захист конституційних прав і свобод, вимагає від держави створення відповідної системи органів (суб'єктів), які в нормативно-правових актах і науковій літературі називаються правоохоронними органами [2, с. 11931].

Основні засади правового статусу та діяльності Бюро економічної безпеки України нормативно закріплені на рівні українського діючого законодавства, і головним чином визначені у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року. Бюро економічної безпеки України у розумінні законодавця є центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави (ст. 1) [2].

Дослідження наукової юридичної літератури з теорії адміністративного права дозволяє констатувати, що адміністративно-правовий статус є різновидом більш широкого за своїм змістовним наповненням поняття правового статусу. Тому розкриття сутності адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України буде більш вдалим крізь призму дослідження першочергово наукових підходів до трактування поняття «правовий статус» в теорії права та наступного вивчення окремих поглядів науковців-адміністративістів щодо значення терміну «адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади».

Якщо звернутися до літератури з теорії права, то можна дійти висновку про наявність достатньо великої кількості наукових підходів до трактування поняття «правовий статус». Відтак нижче наведемо деякі з них.

Так, при дослідженні поняття, ознак та структури категорії «правовий статус» А. В. Панчишин доходить висновку, що правовий статус є складною категорією і характеризується системністю, універсальністю, комплексністю. Надзвичайно важлива роль правового статусу в організації суспільних відносин пояснюється тим, що шляхом встановлення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації ним визначено основоположні принципи взаємодії суб'єктів правовідносин та місце конкретного суб'єкта в суспільстві [4, с. 97]. Серед елементів правового статусу А. В. Панчишиним виділяються такі, як: 1) правові норми, якими визначається статус; 2) основні права, свободи, законні інтереси та обов'язки; 3) правосуб'єктність; 4) правові принципи; 5) громадянство; 6) гарантії прав і свобод; 7) юридична відповідальність; 8) правовідносини загального (статусного) типу [4, с. 96].

Авторський колектив навчального посібника «Теорія держави та права» за загальною редакцією С. Д. Гусарева та О. Д. Тихомирова поняття «правовий статус» розкривають як закріплене правове положення фізичних та юридичних осіб у певній системі суспільних відносин. При цьому зазначається, що структура правового статусу представлена такими елементами: 1) правові норми та принципи, що встановлюють даний статус; 2) правосуб'єктність; 3) основні права, свободи та обов'язки; 4) правові принципи і правові гарантії; 5) законні інтереси; 6) громадянство (або інший зв'язок чи відношення до держави); 7) юридичну відповідальність [5, с. 202].

К. Г. Волинка пропонує розуміти під правовим статусом систему взаємопов'язаних прав, свобод та обов'язків, які закріплені в законодавстві і визначають правове положення особи в суспільстві [6, с. 207]. Складовими правового статусу на думку науковця є: 1) права і свободи; 2) обов'язки; 3) гарантії прав і свобод [7, с. 210-219].

Авторами підручника «Теорія держави і права» за загальної редакцією О. М. Бан-

дурки поняття правового статусу розкривається як система прав, свобод і обов'язків особистості, закріплених у Конституції, інших нормативно-правових актах та міжнародних правових актах з прав людини. До структури правового статусу ними віднесено: 1) права, свободи й обов'язки; 2) гарантії реалізації прав, свобод і обов'язків (юридичні, соціально-економічні, політичні, організаційні); 3) юридична відповідальність [7, с. 267-268].

Г. О. Саміло сутність правового статусу визначає як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод та обов'язків особи, відповідно до яких індивід як суб'єкт права координує свою поведінку в суспільстві [8, с. 313]. До поняття правового статусу науковець включає такі основні елементи, які складають його зміст і структуру: 1) громадянство; 2) загальна правоздатність; 3) принципи правового статусу; 4) конституційні права, свободи й обов'язки громадян; 5) гарантії прав і свобод; 6) відповідні правові норми [8, с. 315].

На думку Р. Б. Тополевського та Н. В. Федіної правовим статусом є юридично закріплене становище людини в державі, відповідно до якого особа як суб'єкт права вступає у правовідносини, а отже координує свою діяльність і поведінку в суспільстві. Структура правового статусу на думку науковців охоплює юридичні права та обов'язки, гарантії здійснення прав і обов'язків [9, с. 100-101].

Досліджуючи сутність поняття правового статусу І. І. Литвин вбачає її у тому, що саме завдяки правовому статусу особа включається у систему тих чи інших правовідносин. Положення суб'єкта та його роль у системі правовідносин регулюється нормами права шляхом визначення його прав, обов'язків та інших юридично значущих властивостей і характеристик суб'єкта, що у своїй сукупності встановлюють для останнього юридичні форми порядку та межі реалізації ним своєї суспільно значущої поведінки [10, с. 21].

М. В. Кравчук дотримується позиції, що правовим статусом є сукупність або система

всіх належних громадянину суб'єктивних юридичних прав, свобод і обов'язків, що визначають його правове становище в суспільстві, яке закріплене в чинному законодавстві та інших формах права. Складовими правового статусу автор вважає об'єктивні та суб'єктивні права, свободи та обов'язки [11, с. 161].

Таким чином, вивчення та аналіз вище наведених наукових позицій з визначення сутності юридичної категорії «правовий статус» та його основних елементів дозволяє зазначити наступне. Кожному авторському баченню щодо розкриття досліджуваного питання притаманний індивідуальний характер, водночас у більшості випадків прослідковується й певна схожість щодо виділення складових правового статусу. Загалом у структурі цієї правової категорії виділяються такі основні елементи, як: 1) права, свободи та обов'язки; 2) гарантії реалізації прав, свобод та обов'язків; 3) юридична відповідальність тощо.

Переходячи до розгляду деяких наукових точок зору щодо сутності поняття «адміністративно-правовий статус» у контексті обраної тематики даного дослідження необхідно враховувати, що Бюро економічної безпеки України є органом державної виконавчої влади. Така позиція є вкрай важливою, адже адміністративно-правовий статус так само як і правовий статус є поняттям не загального характеру, а має прив'язку до певного суб'єкта. Може бути адміністративно-правовий статус громадянина, іноземця, особи без громадянства, посадової особи органу державної влади, посадової особи місцевого самоврядування, державного службовця, органу державної влади, органу місцевого самоврядування тощо, тобто мати достатньо велику кількість своїх різновидів.

При розкритті змісту адміністративно-правового статусу важливість конкретизації суб'єкта пояснюється наступним. До прикладу, якщо ми говоримо про адміністративно-правовий статус громадянина, то він встановлюється обсягом і характером його адміністративної правосуб'єктності, яку

становлять адміністративна правоздатність і адміністративна дієздатність [12, с. 59]. Коли ж мова йде про орган державної влади (зокрема, і Бюро економічної безпеки України як органу державної виконавчої влади), то його правовий статус пов'язаний із компетенцією такого органу [12, с. 70].

Встановлюючи ознаки та досліджуючи особливості правового становища органів виконавчої влади, автори підручнику «Адміністративне право України» за редакцією Ю. П. Битяка поняття «компетенція» трактують як певний обсяг державної діяльності, що покладається на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати в процесі практичної діяльності. Компетенція кожного окремого органу державної влади включає предмет його відання, права, обов'язки, територіальні межі діяльності тощо [12, с. 70].

Аналогічним за змістом до вище зазначеного є поняття компетенції органу виконавчої влади, що трактується Д. М. Павловим [13, с. 37]. При цьому науковець висловлює думку, що адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади передбачає норми про цілі, завдання, функції та принципи діяльності; норми, що регламентують порядок створення, реорганізації та ліквідації, структуру, підпорядкованість органу та норми, які визначають його повноваження [13, с. 38]. Таке бачення змістовного наповнення адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади, а саме ототожнення його з нормами, що встановлюють або регулюються відповідно деякі питання стосовно правового становища та функціонування, не вбачаємо зовсім коректними. Власну точку зору з цього приводу пояснюємо тим, що норма є лише зовнішньою формою вираження певних правових категорій, так званім легальним (законним) засобом закріплення різноманітних положень з будь-яких питань і у будь-яких сферах суспільного життя. Відтак більш вдало вважати, що адміністративно-правовий

статус органу державної влади не передбачає норми, а нормативно на рівні законодавства закріплюється через них.

Авторський колектив навчального посібника «Адміністративне право України. Загальне адміністративне право» на чолі з В. В. Галуньком при вивченні особливостей адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади, стверджують, що такі державні органи та їх посадові особи є провідним суб'єктом публічного адміністрування [14, с. 98]. Науковці доходять висновку, що центральні органи виконавчої влади (до них відноситься і Бюро економічної безпеки України) здійснюють реалізацію державної політики у визначеній сфері, крім того вони відповідно до своїх положень надають адміністративні послуги, здійснюють державний нагляд (контроль), здійснюють управління об'єктами державної власності, узагальнюють практику застосування законодавства з питань, що належать до їх компетенції, здійснюють інші повноваження, визначені законодавством [14, с. 108].

О. Ю. Дрозд та Л. В. Сорока висловлюють точку зору, що адміністративно-правовий статус органів виконавчої влади є різновидом правового статусу, який визначає права, обов'язки, повноваження та відповідальність конкретного суб'єкта цієї системи (міністерство, служба, агентство, інспекція, центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, колегіальний орган, інший центральний орган виконавчої влади, місцевий орган влади) у сфері публічного адміністрування та конкретних адміністративних відносин. Він встановлюється законами або іншими нормативно-правовими актами, однак здебільшого – положеннями про засади та організацію їхньої діяльності [15, с. 507].

О. П. Сікорський зміст адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади передає через сукупність його складових. Досліджувану правову категорію науковець представляє як складну юридично-теоретичну конструкцію, що включає в себе такі складові елементи: 1) мету утворення органу

й визначення сфери його відання; 2) принципи та територіальні масштаби діяльності; 3) внутрішню структуру органу; 4) порядок і спосіб його утворення, реорганізації й ліквідації; 5) завдання та функції; 6) обсяг і характер державно-владних повноважень; 7) форми й методи діяльності; 8) порядок вирішення в органі підвідомчих питань; 9) джерела фінансування органу; 10) наявність чи відсутність прав юридичної особи; 11) право та обов'язок користуватись державними символами; 12) відповідальність [16, с. 9].

Д. В. Мандичев вважає, що правовий статус органу виконавчої влади відображає головні особливості органу, його місце в системі державних органів влади, мету, завдання, функції, повноваження, компетенцію, відповідальність [17, с. 118].

Висновки. Здійснене наукове дослідження дозволяє дійти висновку, що правове становище Бюро економічної безпеки України як державного органу виконавчої влади, тобто суб'єкта адміністративного права, характеризується його адміністративно-правовим статусом. Це своєю чергою означає, що Бюро економічної безпеки України наділено власною компетенцією, регламентованою нормами адміністративного права.

Врахування деяких наукових підходів до трактування поняття «правовий статус» та окремих поглядів науковців-адміністративістів щодо значення терміну «адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади» дозволяє сформулювати авторське бачення щодо визначення поняття адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. Вважаємо доцільним під адміністративно-правовим статусом Бюро економічної безпеки України розуміти правове становище цього центрального органу виконавчої влади в системі органів державної влади, що визначається шляхом законодавчого закріплення у нормах адміністративного права його завдань та функцій, предмету відання, компетенції, гарантій діяльності, відповідальності тощо. Формулювання поняття адміністра-

тивно-правового статусу Бюро економічної безпеки України відображає його структурну побудову, а тому серед основних його елементів виділяємо: 1) завдань та функцій; 2) предмет відання; 3) компетенція; 4) гарантії здійснюваною цим центральним органом виконавчої влади діяльності; 5) відповідальність тощо.

Анотація

Статтю присвячено розкриттю сутності адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України та з'ясуванню його структурної побудови шляхом виділення основних елементів. Розкриття сутності адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки здійснено крізь призму дослідження наукових підходів до трактування поняття «правовий статус» в теорії права та наступного вивчення окремих поглядів науковців-адміністративістів щодо значення терміну «адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади». Вивчення та аналіз вище наукових позицій з визначення сутності юридичної категорії «правовий статус» та його основних елементів дозволив зробити висновок, що кожному авторському баченню щодо розкриття досліджуваного питання притаманний індивідуальний характер, водночас у більшості випадків прослідковується й певна схожість щодо виділення складових правового статусу. Загалом у структурі цієї правової категорії виділено такі основні елементи, як: 1) права, свободи та обов'язки; 2) гарантії реалізації прав, свобод та обов'язків; 3) юридична відповідальність тощо. Врахування деяких наукових підходів до трактування поняття «правовий статус» та окремих поглядів науковців-адміністративістів щодо значення терміну «адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади» дозволило сформулювати авторське бачення щодо визначення поняття адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. Під ним запропоновано розуміти правове становище цього центрального органу виконавчої влади в системі органів державної влади, що визначається шляхом законодавчого закріплення у нормах адміністративного права його завдань та функцій, предмету відання, компетенції, гарантій діяльності, відповідальності тощо. Структурну побудову адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України представлено сукупністю таких елементів: 1) завдання та функції; 2) предмет відання; 3) компетенція; 4) гарантії здійснюваною цим центральним органом виконавчої влади діяльності; 5) відповідальність тощо.

Ключові слова: правовий статус, адміністративно-правовий статус, Бюро економічної безпеки України, органи державної влади, орган виконавчої влади, компетенція.

Maksiuta A.O. The concept and structure of the administrative and legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine

Summary

The article is devoted to revealing the essence of the administrative and legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine and clarifying its structural construction by highlighting the main elements. The disclosure of the essence of the administrative-legal status of the Bureau of Economic Security was carried out through the prism of the study of scientific approaches to the interpretation of the concept of «legal status» in the theory of law and the subsequent study of individual views of administrative scientists regarding the meaning of the term «administrative-legal status of the executive power body». The above study and analysis of scientific positions on the definition of the essence of the legal category «legal status» and its main elements allowed us to conclude that each author's vision regarding the disclosure of the researched issue has an individual character, at the same time, in most cases, a certain similarity in the selection of the components of legal status is also observed. In general, the structure of this legal category highlights such main elements as:

1) rights, freedoms and obligations; 2) guarantees of rights, freedoms and obligations; 3) legal responsibility, etc. Taking into account some scientific approaches to the interpretation of the concept of «legal status» and individual views of administrative scientists regarding the meaning of the term «administrative-legal status of an executive power body» made it possible to form the author's vision regarding the definition of the concept of administrative-legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine. Under it, it is proposed to understand the legal position of this central body of executive power in the system of state authorities, which is determined by legislatively enshrining in the norms of administrative law its tasks and functions, subject matter, competence, guarantees of activity, responsibility, etc. The structural construction of the administrative and legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine is represented by a set of the following elements: 1) tasks and functions; 2) subject of education; 3) competence; 4) guarantees of activities carried out by this central body of executive power; 5) responsibility, etc.

Key words: legal status, administrative-legal status, Bureau of Economic Security of Ukraine, state authorities, executive authority, competence.

Список використаних джерел:

1. Bondarenko O., Reznik O., Garmash Y., Andriichenko N., Stohova O. Participation of Ukraine in International Cooperation against Corruption. *Amazonia investiga*. 2020. Volume 9. Issue 29. P. 407–416.
2. Mihail M. Burbyka, Alyona N. Klochko, Oleg N. Reznik. Coordinating Activity of the Prosecutor's Office in the Sphere of Criminality Prevention of Ukraine. *Look academic publishers*. 2016. Vol. 11. № 18. P. 11931–11941.
3. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 23. Ст. 197.
4. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.
5. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
6. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. К. : МАУП, 2003. 240 с.
7. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
8. Саміло Г. О. Теорія держави і права: Навчальний посібник. Запоріжжя : Просвіта, 2010. 348 с.
9. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
10. Литвин І. І. Сутність поняття правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Випуск 38. Том 1. С. 18–21.
11. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. / М.В. Кравчук (авт.–упоряд). Тернопіль : Екон. думка, 2016. 576 с.
12. Адміністративне право України: Підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
13. Павлов Д. М. Адміністративне право : Загальна частина : Конспект лекцій. К. : МАУП, 2007. 136 с.

14. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В. В. Галунько, В. І. Курило, С. О. Короєд, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко, О. М. Єщук, І. М. Риженко, А. А. Іванищук, Р. Д. Саунін, І. М. Ямкова]; за ред. проф. В. В. Галунька. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 272 с.
15. Дрозд О. Ю., Сорока Л. В. Загальнотеоретичні основи концепту «адміністративно-правовий статус державної служби» з оглядом його особливостей на прикладі органів державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 506–508.
16. Сікорський О. П. Адміністративно-правовий статус Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Х., 2011. 19 с.
17. Мандичев Д. В. Поняття адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади. *Право і суспільство*. 2010. № 5. С. 117–121.